

תוכנית לימוד לסמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

”מורנו” להחזיר עטרה ליושנה

סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

יחידה 15 בסדרת: **ברכות הפירות**

הגדרת פירות וירקות

יחידה מספר 15 מהלכות ברכות

ביחידה הקודמת ביררנו מתי פירות העץ והאדמה מאבדים את ברכתם עקב בישול או עיבוד. אך טרם הגדרנו כראוי מהם פירות עץ ומהם פירות האדמה. בהלכה יש השלכות להבחנה בין אילן ובין ירק: “שדך לא תזרע כלאיים” (ויקרא יט יט). אסור לזרוע זרעים וירקות בסמיכות, אך מותר לנטוע אילנות בסמיכות אלו לאלו (אסור להרכיב את האילנות, אך לא ניכנס להבחנות אלו במסגרת זו). “ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרו, שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל” (ויקרא יט כג). מכאן אנו למדים שאיסור ערלה חל על עץ, ולא על ירק. ננסה לברר את ההגדרות ההלכתיות של אילנות וירקות, תוך עמידה על היחס בין הלכות כלאיים ערלה וברכות. על פניו ההבחנה הפשוטה בין עץ וירק הוא שעץ נותן פרי שנה אחר שנה. אך הגדרה זו אינה מדויקת דיה, ביחידה זו נעמוד על הגדרות מדויקות יותר.

הגדרה ראשונה: עלים יוצאים מעיקרו

הגדרה ראשונה מצאנו בתוספתא, בהקשר של כלאיים:

תוספתא מסכת כלאים (ליברמן) פרק ג הלכה טו

זה הכלל: כל המוציא עליו מעיקרו הרי זה ירק, וכל שאין מוציא עליו מעיקרו הרי זה אילן

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מעשרות פרק ד

תני רבי חנינא בר פפא: את שהוא עולה מגזעו מין אילן, משרשיו מין ירק

הרמב"ם פוסק את הירושלמי:

רמב"ם הלכות כלאים פרק ה הלכה ב

זה הכלל: כל המוציא עליו מעיקרו – הרי זה ירק, וכל שאינו מוציא עליו – הרי זה אילן, והצלף אילן לכל דבר

הרמב"ם מסביר ש'עץ' הוא דבר שיש לו גזע, לעומת ירק, בו אין הבחנה בין הגזע ובין הענפים. ובמה יודע אפוא מהו גזע? 'גזע' אינו מוציא עלים, אלא מוציא ענפים, והעלים והפירות צומחים על הענף. בהקשר של הלכות ברכות הדבר מאוד מסתבר: הפרי של הדבר הזה הוא תוצר של 'העץ' שבבסיסו, ולכן מברכים עליו 'בורא פרי העץ'. לעומת זאת, אם העלים גדלים ישירות מה'גזע' (מהבסיס), זהו פרי מהאדמה, וברכתו 'בורא פרי האדמה'.

נפקא מינה מעניינת להגדרה זאת היא ברכת הבננה.

הבננה גדלה באופן הבא: השורשים מחוברים לפקעת תת-קרקעית. הפקעת מפתחת עלים, המתלבשים אלו על אלו, בצורה של גבעול (בהתבוננות פשוטה זה עשוי להראות כמו גזע, אבל זה לא גזע, אלא גבעול). כאשר הגבעול מגיעה לשיא גובהו, הוא מפתח עלים, המתפתחים לבנות, ולאחר מכן העלים מתים. בדרך כלל במקביל להתייבשות של העלים הללו מתחילים עלים חדשים להתפתח מהפקעת. על פניו דרך גידול זו נשמעת בדיוק כדבר המתואר בתוספתא – העלים יוצאים מן העיקר, פעם אחר פעם. אמנם אין צורך בזריעה מחדשת (כמו בדגנים או ירקות אחרים), אך כל "עלה" יוצא מן העיקר מחדש ונותן את פרו. רבי אשתורי הפרחי (חכם ארץ ישראלי מתקופת הראשונים, נפטר בשנת א'קט"ו) מסביר שהבננה קולעת לנאמר בתוספתא:

ספר כפתור ופרח פרק נו

תוספתא כלאיים פרק ג: זה הכלל – כל המוציא עליו מעיקרו הרי זה ירק, וכל שאין מוציא עליו מעיקרו הרי זה אילן. ירושלמי מסכת כלאיים פרק ה: תני רבי חנינא העולה מגזעו מין אילן, משרשו מין ירק.

מסתברא לפי זה העניין שהפרי שנמצא ממנו בארץ הערבה מאד וקורין לו אלמוז (בננה), שמברך עליו בורא פרי האדמה, שהרי העלין עולין לו מעיקרו, והוא גבוה מאד וכלו משרשו ולמעלה גלדי גלדי בצלים, ולעולם שתול על פלגי מים .... וזה י"ל אלמוז לעולם בגינה שסתמו על רוב מים וקנה שלו אינו מתייבש אלא מתעפש

הדברים מופיעים כבר בתשובות הגאונים:

תשובות הגאונים - מוסאפיה (ליק) סימן מה

תוב שאילו מן קמיה: הלין מזוזי (בננות), מאי מברכין עילווייהו? ואמר: תני בתוספתא 'כל שמוציא עלין מעיקרו עשב הוא', נפקא מינה לברוכי עליה 'העץ'. והלין מזוזי מברכין עילווייהו 'בורא פרי האדמה' ואמר דהוה קא מסגי מר רב דימי ומר רב מארי בריה ואמר רב מארי לאבוה היגי עץ היזמי עשב מאי טעמא היזמונא יבשה לגמרי ומפקא מהדר הודרנא. והגנתא כמשא באילנא ומלבלבא מעיקרא

השולחן ערוך פוסק את הדבר:

שולחן ערוך אורח חיים סימן רג סעיף ג

על המאוזזי"ש, בורא פרי האדמה

קני סוכר

דיון דומה יש על סוכר קנים. הרמב"ם מביא מחלוקת:

רמב"ם הלכות ברכות פרק ח הלכה ה

הקנים המתוקים שסוחטין אותן ומבשלין מימיהן עד שיקפא וידמה למלח: כל הגאונים אומרים שמברכין עליו בורא פרי האדמה, ומקצתם אמרו בורא פרי העץ, וכן אמרו שהמוצץ אותם קנים מברך בורא פרי האדמה. ואני אומר שאין זה פרי ואין מברכין עליו אלא שהכל, שלא יהיה דבש אלו הקנים שנשתנה על ידי אור גדול מדבש תמרים שלא נשתנה על ידי האור ומברכין עליו שהכל

הרמב"ם עצמו פוסק שברכת הסוכר היא 'שהכל', מפני שהסוכר אינו פרי, אך אינו דן בשאלה מה היו מברכים על הסוכר אילו היה פרי.

לקני הסוכר יש בסיס, המשלח זרעי דשא לצדדיו, המוביל לצמיחה של גבעולים רבים מהבסיס. הגבעול צומח, ובתוכו הסוכר, עד שהוא נקצר או מתייבש, ולאחר מכן צומחים גבעולים חדשים. רבי אשתורי הפרחי אומר שדינו כדין הבננה:

ספר כפתור ופרח פרק נו

ומזה הטעם בעצמו מסתברא כדעת כל הגאונים שהזכיר הר"ם הלכות ברכות פרק ח (ה"ה) שאמרו ז"ל על הסוכר ועל המוצץ קנים שלהם מברך בורא פרי האדמה, שהרי עליו עולין משרשו. אלא שהוא אמר שאין מברכין עליו אלא שהכל, ושמה דהוה ליה לרב ז"ל כסחיטת פירות

הגדרה שנייה: הצמחת פירות נוספת

בבבלי מצאנו הגדרה שונה לעצים:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מ עמוד א

היכא מברכין בורא פרי העץ - היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגוואזא והדר מפיק, אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי ליתיה לגוואזא דהדר מפיק - לא מברכין עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה

רש"י מסכת ברכות דף מ עמוד א

גוואזא - הענף של עץ.

מפיק - פירי אחריני.

מפשט דברי רש"י נראה שאם אותו הענף מניב פירות בעונה הבאה, הצמח נחשב עץ, ואילו יש צורך להוציא ענפים חדשים, הוא נחשב כפרי האדמה.

אך הרא"ש מבאר אחרת:

רא"ש מסכת ברכות פרק ו סימן כג

בגמרא קאמר 'כל דבר שעושה פירות משנה לשנה נקרא עץ, אבל כל דבר שצריך לזרעו בכל שנה נקרא פרי הארץ

מדברי הרא"ש משמע שגם אם האילן צריך להתחדש בכל שנה מחדש, אם השורש או הגזע נשארים, ומצמיחים ענפים חדשים, ברכתו 'העץ'. הריטב"א כותב בדומה לכך:

חידושי הריטב"א מסכת סוכה דף לה עמוד א

איסור ערלה לא תלי בגודל אילן וקוטנו, שהרבה אילנות קטנים יש שנוהגות בהם ערלה, ועצי הוורדים הם קטנים, ואין ספק שנוהגות בהם ערלה .... וכן יש אילנות קטנים אחרים שערלה נוהגת בהם, וכללו של דבר: כל שיש לו עץ קיים שנותן פרי וחוזר ונותן פרי אחר הוא עצמו זהו אילן לעניין ערלה ולעניין ברכת בורא פרי העץ

כלומר, בעוד שלפי רש"י 'עץ' הוא רק מה שמצמיח פירות על אותו הענף פעמיים, לפי הרא"ש והריטב"א, 'עץ' הוא צמח שמצמיח פירות ביותר ממחזור גידול אחד (גם אם על ענפים שונים בכל פעם). האור זרוע מביא שתי גרסאות בגמרא המשקפות את דברי רש"י והרא"ש:

ספר אור זרוע חלק א - הלכות סעודה סימן קעב

היכא מברכינן בורא פרי העץ? היכי דכי שקלת ליה לפירא ואיתא לגוואזא דהדר מפיק, אבל היכא דכי שקלת ליה לפירא וליתיה לגוואזא דהדר מפיק לא מברך עליה 'העץ'. יש ספרים שכתוב בהם 'דכי שקלת לפירא ואיתיה לאילנא', ויש שכתוב בהן 'ואיתא לגודנא', והוא ענף של עץ

כלומר, ממה יוצאים הפירות בשנה הבאה? לפי גרסה אחת, בכדי שברכתם תהיה 'העץ', צריך שהעץ יישאר לשנה הבאה. לפי הגרסה השנייה, אין די בכך שהעץ נותר, אלא אותם ענפים צריכים להניב פרי בשנית.

שילובים של הקריטריונים

למדנו שלפי הרמב"ם 'עץ' הוא מה שיש לו גזע, במובן של ענף מרכזי שאינו מגדל עלים. ברם, מהבבלי עלתה הגדרה שונה: לפי רש"י: 'עץ' הוא מה שצומחים על ענפיו פירות יותר מפעם אחת; לפי הרא"ש והריטב"א 'עץ' הוא מה שיש לו יותר ממחזור גידול אחד. נראה שהגאונים משלבים את הקריטריונים:

ספר האשכול (אלבק) הלכות ברכת מיני מזונות ופירות דף מד עמוד א

ואמרינן במתניתין .... היכי מברכינן פרי העץ? היכא דכי שקלת ליה לפירא איתיה לגוואזא דהדר מפיק, אבל היכא דמית גוואזא לא מברכינן פרי העץ, ואיתמר משום רבוואתא (רבותי הגאונים): כל אילן דנתרי טרפי בסתוא ופישן גוואזיה ועילין מיא בגוואזיה ומהנפק אטרפיה מן גוואזי אילן הוא ומברכין על פיריה פרי העץ, וכל אילן דיביש בסותא ובאלי לגמריה גוואזיה ואטרפיה והדר פארי משרשין דיליה כגון הני שומשמי פרי האדמה

מרדכי מסכת ברכות פרק כיצד מברכין רמז קלא

כתב בתשובות הגאונים: כל אילן דיבש בסיתווא וכלו גוואזי וטרפי לגמרי בחורף, והדר פארי משרשיו, מברכין על פירותיו 'האדמה'. וכל היכא דאי שקלי לפירא איתא לגוואזא והדר מפיק פירא זהו פרי העץ

כלומר, בבוא הסתיו הענפים מתייבשים וכלים, ולשנה הבאה צריכים לצמוח שנית מהשורש, מברכים עליהם 'האדמה'.

יש מקום להתלבט מה העיקר אצל הגאונים: שגידול חדש מהשורשים הוא 'האדמה', או שהיכולת של אותו הענף להוציא פירות יותר מפעם אחת מגדיר אותו כ'עץ'. כך או כך, נראה שהגאונים קרובים לדברי רש"י, וכך הם מסתדרים עם התוספתא והירושלמי, ונאמנים לפסיקתם ביחס לבננות.

הרא"ה מציע לשלב את הקריטריונים אחרת, ולהסביר שהריטב"א צודק:

חידושי הרא"ה מסכת ברכות פרק ו דף מ עמוד א

ולעניין פרי העץ פרישנא בגמרא דכל היכא דאי שקלת ליה לפירא משתייר אילנא ולאפוקי פירא לשתא אחריתי חשיב אילן, ואי לא לא חשיב אילן, ולא מברכינן עליה בורא פרי העץ, ואין למדין דין אלא מכלל זה, ואף על פי שלעניין כלאים שנינו בהם כלל אחר, ששנו שם 'כל שמוציא עליו מעצו הרי זה אילן, משרשיו הרי ירק', התם הוא דלעניין גופיה אי איכא לחשובי ירק או לא, אבל לעניין פרי אי לחשובי פרי עץ או לא אין למדין אותו אלא מכלל זה אי נמי אפשר דחדא מילתא הוא בהדיה האי, והכי קאמר: כל שמתייבש בימות הגשמים וחוזר ומוציא עליו בעצו בימות החמה הרי זה אילן, ואם מתייבש בימות הגשמים ומוציא עליו משרשיו בימות החמה הרי זה ירק, והוא ענין אחד לגמרי עם כלל זה, וכן עיקר וברור

החיים שלנו תותים

ברם ישנו ירושלמי נוסף:

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת כלאים פרק ה הלכה ז

הקנים והאגין והוורד והאטדין מין אילן, ואינן כלאים בכרם .... והתני רבי הושעיה: אילו הן מיני דשאים: הקינרס והחלמה והדמוע והאטד! תמן לברכה, וכאן לכלאיים

כלומר, לעניין כלאיים, האטד נחשב עץ, אך לעניין ברכה, פרי האטד נחשב פרי האדמה. בעלי התוספות מביאים את הירושלמי הזה בהקשר של שאלת הברכה על תות הגדל על שיח רב שנת:

תוספות מסכת ברכות דף מ עמוד א

מהכא נראה דתותים ופריזי"ש ובוטטוני"ש וכיוצא בהן צריכין לברך עליהם בורא פרי העץ, שהרי דרך העץ להתקיים ימים רבים, וכי שקיל הפרי בשנה זו הדר אתי פרי באותו העץ עצמו מיהו הרב רבי מנחם הביא ראייה מירושלמי דמסכת כלאים דמברכין על כל מיני דאטד בורא פרי האדמה, דקאמר התם "ההגין ואטדין מין אילן הם ואינן כלאיים בכרם, ופריד: והתניא: אלו הן מיני דשאים: הקונדס והאטד! ומשני: תמן לברכה, והכא לכלאיים". אלמא לעניין ברכה, מיני דשאין

לכאורה, בין לרש"י ובין לרא"ש, כל שיח המוציא פירות שנה אחר שנה, ברכתו 'העץ'. אם כך, עלינו לברר מדוע רבי מנחם פסק אחרת. הב"ח מחדד באלו תותים מדובר:

ב"ח אורח חיים סימן רג אות א

ר"י בתוספות כתבו וזה לשונם: איתיה לגוויזיה והדר אתי מהכא נראה דתותים וכיוצא בהן צריכים לברך עליהם בורא פרי העץ שהרי דרך העץ להתקיים ימים רבים וכי שקיל הפרי בשנה זו הדר אתי פרי באותו העץ עצמו כלומר העץ שהוא השורש נשאר תחת הקרקע והדר אתי הפרי מן השורש

כלומר, מדובר בשיח המתחדש מן השורש מדי שנה. לכאורה חזרנו למחלוקת הקודמת בין הרא"ש והגאונים, כפי שעולה מהמרדכי:

מרדכי מסכת ברכות פרק כיצד מברכין רמז קלא

כתב בתשובות הגאונים: כל אילן דיבש בסיתוא וכלו גוויזי וטרפי לגמרי בחורף והדר פארי משרשיו מברכין על פירותיו 'האדמה', וכל היכא דאי שקלי לפירא איתא לגוויזא והדר מפיק פירא זהו פרי העץ מכאן פסק ה"ר יוסף וראב"י דאותן תותים ופריזי"ש ובישוני"ש וכיוצא בהן שיש לברך 'האדמה'. והביא ה"ר מנוח אליהו ראייה מירושלמי דמסכת כלאים דמברכין על כל מיני אטד בורא פרי האדמה, דקאמר התם 'ההגין והאטדין מין אילן הם ואינן כלאים בכרם', ופריד 'התניא אלו הן מיני דשאים: הקונדס והאטדין!' ומשני: 'תמן לברכה והכא לכלאיים'. אלמא דלעניין ברכה מיני דשאים הם

אבל ה"ר"ם אומר שנהגו העם לברך עליהם בורא פרי העץ, שהרי דרך הענף להתקיים ימים רבים בשנה זו והדר אתי פרי בשנה האחרת, ועצו מתקיים משנה לשנה. וכן נהג ר"ת בשם אביו

(ראוי לציון שלכאורה יש דבר משונה בדברי המרדכי: ר' יוסף וראב"י פוסקים על סמך דברי הגאונים, המדברים על אילן שיבש מדי שנה ורק משאיר שורשים, ואילו ה"ר"ם מדבר על "דרך הענף להתקיים ימים ... והדר אתי פרי בשנה אחרת ועצו מתקיים משנה לשנה". האם הכוונה היא רק לומר שישנם סוגי תותים שונים? אם כן, אין לפנינו מחלוקת, אלא תיאור של שיחים שונים).

על פניו יש להבחין בין שני סוגי שיחים: שיח שבין עונות גידול הפרי ענפיו כלים, ויצמחו מחדש לקראת גידול היבול הבא, לפי הגאונים זהו ירק; שיח שנותר על כנו ומוציא פירות מדי שנה, לכאורה על שיח שכזה תהיה הסכמה שפריו ייחשב פרי העץ.

המחלוקת מובאת גם בספר תשב"ץ קטן:

ספר תשב"ץ קטן סימן שכב

על התותים שגדלים בסנאים ובעשבי השדה שקורין במבירין ובלעז מור"ש דמיא, ופרי הקטן הנקרא ארפרי"ש, בלשון אשכנז ובלעז פריזי"ש והוא אדום. כתבו בתוספות שיש לברך עליהם 'העץ'. וכן היה נוהג ר"ת בשם אביו ר' מאיר אבל רבינו יוסף כתב שיש לברך עליהם 'האדמה', לפי שמצא בתשובת הגאונים: "כל אילן דיבש בסיתוא וכלו גוויזא וטרפיה לגמרי והדר פארי משרשא מברכין על פירותיו 'האדמה'" ומיהו נוהגים העולם כמו התוספות. כללא דמלתא לדעת איזה דבר נקרא פרי העץ כל דאי שקלת לפירא איתא לגוויזא והדר מפיק מקרי פרי העץ ואי לא הדר מפיק מקרי פרי האדמה

לפי בעלי התוספות, מכיוון שאין צורך לזרוע את השיח משנה לשנה, הרי זה עץ. לפי הגאונים, השיח מתחדש בכל שנה, ולכן זהו ירק.

❖ הרחבות – לאן נעלם הרמב"ם?

השולחן ערוך פוסק את דברי הגאונים, והרמ"א מסביר שהדבר תלוי בכך שהענפים כלים בין עונות הגידול:

שולחן ערוך אורח חיים סימן רג סעיף ב

על התותים הגדלים בסנה, 'האדמה' הגה: דלא מקרי עץ אלא שמוציא עליו מעצו, אבל מה שמוציא עליו משרשיו לא מקרי עץ, והני, כיון דכלה עצינו לגמרי בחורף והדר פרח משרשיו, מברכין עליו 'האדמה' העולת תמיד עומד על כך שהשולחן ערוך לא ראה צורך להבחין בין סוגי השיחים:

עולת תמיד על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רג ס"ק א

מדברי הרב בהג"ה .... דכתב דווקא דכלו עצינו לגמרי בחורף, ולפי דבריו אותן שמקיימים קצת שנים, אף על פי שאינם מאריכים ימים כמו אילנות, מכל מקום כיוון דמקיימים בימות החורף דין אילן להם ומברכין פרי העץ

העולת תמיד מבין שהרמ"א מזהה את השו"ע עם שיטת הגאונים. לפיכך, אם השיח נשאר כמות שהוא במשך יותר משנה, אין לברך עליו 'האדמה' אלא 'העץ'. בפועל העולת תמיד אומר שנכון להחמיר:

ונראה דמכל מקום יש לנהוג לברך על כולן פרי האדמה, כיון דפלוגתא דרבוותא נקטינן הברכה שיוצאים בה לכולי עלמא

אם ההכרעה היא לחומרה, לכאורה לעניין הלכות ברכות עדיף לברך 'האדמה', אך לעניין ערלה החומרה היא להניח שמדובר באילן, ולהימנע לאכול מפירותיו בשנותיו הראשונות.

בירור נוסף בברכת האדמה על תותים

עד כה הנחנו כשיטת הב"ח, שאנו עוסקים בתותים שצומחים מן השורש מחדש בכל שנה. אך אנו יודעים שאין כל התותים כך. גם בדברי הראשונים היתה חוסר בהירות ביחס לשאלה אם אנו עוסקים בזני תות הצומחים מהשורש בכל שנה מחדש, או שיח רב שנתי.

לכאורה על תותים משיחים רב שנתיים יש לברך 'העץ'. אך רבים מהפוסקים הבינו שהראשונים אכן כללו אף את השיחים הרב-שנתיים באותו הדין. העולת תמיד, באותו ס"ק, אומר שכך סבור השו"ע:

עולת תמיד על שולחן ערוך אורח חיים סימן רג ס"ק א

לפי דבריו (של השולחן ערוך) אפילו מיני אטד שמקיימין בחורף והדר פארי מהם הפרי גם כן אין מברכין פרי העץ

אם כנים הדברים, יש לברר בשל מה ברכת תות הגדל על שיח רב שנתי יהיה 'האדמה'. אור החיים, בחידושו על הסוגיה, מציע הסבר:

ראשון לציון מסכת ברכות דף מ עמוד א

שם גמרא היכא מברכין 'העץ'? היכא דכי שקלת לפרי איתיה לגוזא ע"כ. והאי כללא הוי לבד פרי דאטדין ודיערות דלא חשיבי, הגם דכי שקלת לפרי איתיה לגוזא ומתקיים שנים רבות, עם כל זה לא חשיב לברוכי עליה ברכה פרטית כזו, ומברכין עליה 'האדמה' כדאיתא בירושלמי .... ומסתברא דכל פרי העולה לפני אנשים חשובים ורגילים לאכלו מברך עליו 'העץ'

אור החיים מסביר שיש שני סוגי תותים: יש תותים שרגילים למצוא ולאכול על הדרך, הם אינם נאספים בצורה מסודרת ומסחרית. תותים שכאלה אינם מגיעים לשלחנות המלכים, אלא נאכלים על ידי אנשים בשטח. עליהם יש לברך 'האדמה'. אך תותים הגדלים על שיחים רב שנתיים ומגדלים בצורה מסחרית, ומתכבדים בהם, יחשבו כעצים.

המהר"א פולדא מבאר את הירושלמי בצורה שונה:

פירוש המהר"א פולדא לירושלמי כלאיים פרק ה הלכה ז

הכא באטד שהוא עיקרו מין אילן, ועל התותים שגדל בהם 'בורא מיני דשאים', שאינן עיקר לאילן, דלא נטעי אינשי למיכל הפירות שלו, רק לסייג ולגדר, הלכך גם הגדלן מעצמן אין הפירות שלו אלא עשבים בעלמא

מדובר בשיח רב שנתי שנוטעים בעיקר כגדר, ולא כדי להצמיח פירות. לכן אין פירותיו חשובים. כאמור, על שיחי תות שמגדלים בצורה מסחרית או שרגילים לזרוע לצורך הפירות יברכו 'העץ'.

בהמשך נלמד טעמים נוספים לברך 'העץ' על תותים.

כשרותו של החציל: צמח הנותן פירות בשנתו הראשונה

לאור בעיה זו, רבי אשתורי הפרחי אמר שאין לאכול חצילים רב שנתיים:

ספר כפתור ופרח פרק נו

ומתוך כך מסתברא לעניותנו שהפרי הנאכל הרבה בארץ הצבי ובארץ אנדלוס ושמו 'אל בדאנגאן' (כך אומרים חצילים בערבית גם כיום), שהם אסורות לעולם משום ערלה. וזה שהרי הוא פרי אילן שאין עלים עולין לו מעיקרו וגזעו מחליף ולעולם יצטרך לזרעו ונטעו בכל שנה ושנה, אלא בארצנו ארץ הערבה שידעת גבולה מים סדום לים כנרת שהיא ארץ חמה ביותר ומתקיים כמו שתי שנים ואל יותר מה שיהיה שלש שנים, אם כן זה הפרי לעולם הוא ערלה

חצילים גדלים על שיחים (הדומים לשיחים של תותים) רב שנתיים העומדים על כנם משנה לשנה, לכל היותר לשלוש שנים. רבי אשתורי אומר שאם כך אין הצדקה להגדיר את החציל כירק. ברם, הוא אינו מחזיק מעמד ליותר משלוש שנים, אם כך למעשה פריו תמיד יהיה אסור באיסור ערלה! הרדב"ז מתמודד עם בעיה זו באריכות. אחד הדברים המעניינים בתשובתו הוא שהוא מאריך מאוד בחיפוש סיבה להיתר, מציע ודוחה כיוונים שונים, ולבסוף, כאשר מגיע לפסקת הסיכום, אומר שבפועל אנשי ארץ ישראל אוכלים את החציל, ולכן התחדשה לו סיבה אחרת להיתר, ובזה הוא מסיים את התשובה:

שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תקלא

כללא דמלתא דזה הפרי הנקרא ברינגא"ן הוא מחלוקת פוסקים, והמחמיר תבא עליו ברכה, וכל שכן שהוא פרי רע בתכלית, מסמא את העיניים והוא ארס לכל בעלי השחורה. והנראה לע"ד כתבתי. כשעליתי לארץ ישראל ראיתי כולם נהגו בו היתר, משמע דפשיטא להו דהוי ודאי ירק, דאי הוי ספק הא קיימא לן ספק ערלה בארץ ישראל אסור! ונתחדש לי טעם אחר: שאין בכל מיני אילן שזורעין הגרעין ועושה פרי בתוך שנתו כזה, הילכך ירק הוא

הרדב"ז אומר שצמח שמוציא פרי תוך שנה לא יכול להיות עץ.

בכדי לבחון את הסברא, החזון איש מחזיר אותנו לירושלמי בו פתחנו:

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת כלאים פרק ה הלכה ז

תני רבי חיינא בר פפא את שהוא עולה מגזעו מין אילן משרשיו מין ירק. התיבון: הרי הכרוב הרי הוא עולה מגזעו! כאן בוודאי כאן בספק

כלומר, הכרוב גדל על גזע, ולא מהשורשים. אם כך, הוא לא עומד בתנאי שרבי חיינא מציג להגדרת ירק! אך הכרוב מוציא פרי תוך שנתו. אם מה שמוציא פרי תוך שנתו אינו עץ, מדוע הירושלמי מעלים ספק על כרוב?

ברם, יתכן חזו עצמה תשובת הירושלמי: התנאי של רבי חיינא בר פפא מועיל רק אם לא כבר ידוע לנו אם מדובר בעץ או ירק. במקרה של כרוב ידוע שמדובר בירק, למרות שהוא גודל מהגזע ולא מהשורש. החזון איש מתלבט אם זה מוכיח או דוחה את דברי הרדב"ז:

חזון איש ערלה סימן יב סק"ג

לכאורה קשה, דאם כן (כדברי הרדב"ז) לא מקשה בירושלמי מידי מכרוב! אבל בלאו הכי אין מקור לסברא זו בגמרא. אבל יש לומר דהא דמשני בירושלמי 'כאן בספק כאן בוודאי', היינו דכרוב הוי וודאי ירק משום דמגדל פרי תיכף אחר זריעת הגרעין, שאין באילנות כיוצא בזה

החיד"א מביא עדות מבהילה על היתר החצילים:

ברכי יוסף יורה דעה סימן רצד אות ד

ומידי דברי עם אחד המיוחד מרבנן קדישא כה דיבר אלי האיש, הן כל יקר ראתה עיני גדולים צדיקים דיש להם עשר ידות בסדר קדושה ומימי לא ראיתי שום חסיד אשר חשש לאיסור הבדינגא"ן, וכולם אוכלים אותו אף דמחמירין בכמה מיני חומרות ולפי מדרגתם היה להם להחמיר גם בזה, דאיכא מאן דאסר, ואף הרדב"ז דלא הורה בהו איסורא, לעצמו מיהא נזהר. ובו בפרק הראיתי להרב החסיד הנזכר דהרי הרב המפורסם מר זקנינו מהר"א אזולאי זלה"ה בהגהותיו כ"י שכתב וז"ל, בספר כפתור ופרח אסר הבדינגא"ן וכו', ואני שאלתי לתלמידי האר"י ז"ל ואמרו לי כי תלמידו המובהק מהר"ח ז"ל היה אוכל אותם, גם העידו לי שהחכם השלם מהר"ם אלשיך ז"ל היה אוכל אותם, והיה אומר שהוא ירק לפי שכל אילן שעושה פירות בכל שנה הולך ומשביח, וזה האילן של הבאדינגא"ן שנה ראשונה

היא טוב ומתוק, ובשנה שנית גורע מעט והוא מר קצת, ובשנה השלישית הוא מר הרבה, שאינו ראוי לאכילה אלא ע"י הדחק, וזה מורה שהוא ירק. גם העידו לי ששאלו קצת חסידים להרב כמה ר"ר יוסף קארו זצ"ל, והשיב לכם פוק חזי מאי עמא דבר. גם העידו לי שגם האר"י ז"ל היה אוכל אותם. עכ"ל מז"ה זלה"ה. והנאהו להרב הנז', ונתקרה דעתו דעת עליון

הברכי יוסף מוסיף רובד נוסף לדברי הרדב"ז: לא רק שהחציל נותן פרי בשנה הראשונה, פריו פוחת והולך באיכותו משנה לשנה.
בכדי לחדד מדוע זה משמעותי, נעיין בדברי הרמב"ן:

רמב"ן ויקרא פרק יט פסוק כג

וטעם המצווה הזאת, לכבד את ה' מראשית כל תבואתנו מפרי העץ ותבואת הכרם ולא נאכל מהם עד שנביא כל פרי שנה אחת הלולים לה'. והנה אין הפרי בתוך שלש שנים ראוי להקריבו לפני השם הנכבד, לפי שהוא מועט, ואין האילן נותן בפריו טעם או ריח טוב בתוך שלש שנים, ורובן לא יוציאו פירות כלל עד השנה הרביעית. ולכך נמתין לכולן ולא נטעום מהם עד שנביא מן הנטע שנטענו כל פריו הראשון הטוב קדש לפני השם ושם יאכלוהו ויהללו את שם ה', והמצווה הזאת דומה למצוות הבכורים

מדברי הרמב"ן עולה שבעצם הדין המרכזי הוא נטע רבעי, החובה ליהנות מהפירות הראשונים בטהרה לפני ה'. אך הפירות הראשונים של רוב האילנות אינם משובחים במיוחד, כך שבזוי הוא להביא דווקא את הפירות הבוסריים הללו ולהציג אותם כמתנה הגדולה שנתן לנו הקב"ה. לכן מראש הקב"ה אוסר על אכילת הפירות לשלוש שנים, כדי שהפירות הראשונים שיהיה מותר לאכול יהיו פירות משובחים, ובהם נוכל להדר את הקב"ה.

אם כך, אומר המהרש"ם, דברי הרדב"ז מסתברים, ועוד יותר אם נקבל את התוספת שהוסיף הברכי יוסף:

שו"ת מהרש"ם חלק א סימן קצו

מצאתי בברכ"י ליו"ד סי' רצ"ד אות ד' שהביא בשם ר"מ אלשיך בדין הבדאנגאן שהאריך הרדב"ז הנ"ל וכתב הוא דאין בהם חשש ערלה כלל דכל אילן פירות דרכו להשביח בכל פעם יותר והבדאנגאן רק בשנה אחת פירותיו טובים ובשנה שניה מרים קצת ושנה שלישית מרים לגמרי ויותר אין גדלים בו פירות כלל ומהאי טעמא הקילו בהם הב"י והאר"י ורח"ו = ורבי חיים ויטאל = ועוד כמה גדולי ישראל וקדושיהם לאכלם וא"ב חשש ערלה דהוי מין ירק ולא אילן ע"ש ומה"י פסק בברכ"י או"ח רס"י ר"ג לברך עליהם בורא פרי האדמה. ויש סימוכין לזה מדברי רמב"ן פרשת קדושים

אך הציץ אליעזר מציין שבלשון הרדב"ז משמע שלא חשב שהודת האיכות מדי שנה משפיעה על הסברא:

שו"ת ציץ אליעזר חלק ב סימן טו

הרדב"ז כנראה שלא תפס סימן זה של המהר"ם אלשיך לומר שמשום זה נקרא ירק, שהרי כותב שם בתשובתו: אבל [המין] השחור גזעו מחליף ואינו יוצא משנה שלישית כי שנה ראשונה ושנייה הם ראויים למאכל והשנה הג' הוא רע למאכל ויפה לזרע ומשלישית והלאה אינו עושה כלום נמצא כל זה הפרי ודאי ערלה וכו'. הרי שאף שמזכיר בהדיא שהפרי הולך ורע, בכל זאת סובר שזה אינו מעלה כלל להוציאה מתורת אילן ומדין ערלה

לאור זאת, הציץ אליעזר מבין שהסברא אינה מכך שהפרי הולך ופוחת באיכותו, אלא עצם זה שאין דרכם של אילנות להוציא פירות בשנתם הראשונה.

ברם, מסדר התשובה משמע שכותב את דבריו ביחס לחצילים השחורים לפני שחשב על הסברא שמוציא פרי בשנה הראשונה. יתכן ולאחר ששם לב להבחנה זו היה מסכים עם הטענה שהוסיפו האחרונים האחרים. לחידוד הנקודה: הרדב"ז אומר שככל הנראה הסיבה שחכמי ארץ ישראל התירו את אכילת החצילים הרב-שנתיים היא שפירותיו יוצאים כבר בשנה הראשונה.

מהרש"ם: מכיוון שפרי פוחת והולך באיכותו, הסברות ביחס לנטע רבעי אינן תקפות לגביו, ולפיכך אינו אסור באיסור ערלה.

ציץ אליעזר: עצם ההתנהגות הזאת שונה מהתנהגות של עצים, ולכן הוא אינו נחשב עץ.

הרב עובדיה דן באריכות על איסור ערלה בפפאיה (הנותן פירות כבר משנת זריעתו), ואומר שלפי הרדב"ז ודאי שהפפאיה מותרת:

שו"ת יחיה דעת חלק ד סימן נב

ולפי זה גם פרי הפפאיה לפי מה שנמסר מפי מומחים שהוא מוציא פרי בתוך שנה לזריעתו, נחשב כירק, ואין דין ערלה נוהג בו כלל, ויש לברך עליו בורא פרי האדמה

בהמשך נראה שהדברים אינם כה פשוטים.

צמח שאינו מניב פירות לארבע שנים

מדברי הרמב"ן ניתן להוציא נפקא מינה נוספת: מהו הדין של צמח שאינו מוציא פירות ליותר משלוש שנים? אם איסור ערלה נועד לוודא שפירותיו הראשונים ייאכלו כנטע רבעי, הרי שצמח שאינו מניב פירות לארבע שנים אינו כלול באיסור.

הרדב"ז עצמו מציע את הרעיון הזה, ודוחה אותו:

שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תקלא (תתקסו)

וא"ת דנהי נמי דהוי לענין כלאים ולענין ברכה אילן אבל לענין ערלה לעולם אימא לך דפטור דכל שישינו ברבעי ישנו בערלה והנהו ברינגא"ן הואיל וליתנהו ברבעי דהא לא מטו להכי ליתנהו בערלה. לא קשיא כיון דתלמודא לא דריש לה אגן נמי לא דרשינן לה הכי וכ"ש להקל ולפטור מן הערלה

החכמת אדם מעיר שסברא שכזאת מופיעה בכל הש"ס:

שערי צדק שער משפטי הארץ בינת אדם פרק ו אות ב

וכתב שם דאין לומר כל שאתה קורא בו ובשנה רביעית כו', קורא אני בו ג' שנים כו'. וכתב דלא מצינו זה בש"ס. ולי נראה דכיוצא בו מצינו כל שישינו בלא תאכל חמץ כו', ועוד שם דברים שבאים לידי חימוץ וכו'. ועבודה זרה נא [ע"א] זובח כו' יחרם בלתי לה', כל שראוי לה' קורא אני זובח, וכיוצא בזה הרבה

ניתן לאפות מצות רק מדברים שיכולים להחמיץ. איסור שחוטי חוץ חל רק על מה שראוי לקרבן. העיקרון של ההקבלה מופיע באיסורים רבים. הציץ אליעזר מחזק את הדברים מלשון הרמב"ם:

שו"ת ציץ אליעזר חלק ב סימן טו אות א

וכן מוכח לכאורה גם מדברי הרמב"ם (בפ"י מה' מע"ש ונטע רבעי ה"א) שכותב: כל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי וכל שפטור מן הערלה אינו חייב ברבעי שנא' שלש שנים יהי' להם ערלים וגו' ובשנה הרביעית. ומדכותב כל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי, מינה דאם אין לו רבעי אין לו ערלה, דהא כל שחייב בערלה יש לו רבעי ואם אין לו רבעי סימן שאינו חייב בערלה.

והיה אפשר להוסיף לדקדק זה גם מלשונו של הרמב"ם שאינו כותב כל שהוא חייב בערלה חייב ברבעי, דומיא דסיפא דדבריו שכותב וכל שפטור מן הערלה אינו חייב ברבעי, אלא כותב בלשון יש לו רבעי, והיינו דכל שהוא חייב בערלה בידוע שיש לו רבעי, ואם אין לו רבעי, דהיינו אפי' כשלא גדל בשנה הרביעית, אינו חייב גם בערלה.

אך הציץ אליעזר מצביע על שתי בעיות בדברי החכמת אדם:

א. הרדב"ז אינו טוען שהלימוד אינו הגיוני, אלא שהתלמודים התעלמו מהאפשרות לדרוש דרשה שכזאת

שו"ת ציץ אליעזר חלק ב סימן טו אות ב

דברי הבינת אדם תמוהים מאד, כי הרדב"ז אינו כותב שלא מצינו לימוד כזה של כל שישינו, שהבינת אדם מביא שכן מצינו כיוצא בזה בש"ס, כי אילו לא היינו מוצאים כיוצא בזה בש"ס לא היה עולה בכלל על דעת הרדב"ז שנאמר בזה כל שישינו ברבעי ישנו בערלה. ורק מפני שמצינו כיוצא בזה בש"ס, עולה על דעתו לומר כן, אבל דוחה זאת, משום שאנו בעצמנו לא נוכל לחדש כזאת בכאן דכיון דתלמודא לא דריש לה אגן נמי לא דרשינן לה הכי וכ"ש להקל ולפטור מן הערלה ע"ש, וא"כ מה מועיל לנו מה שאנו מוצאים בש"ס כיוצא בזה, אם בכאן אין אנו מוצאים.

ב. הרדב"ז עצמו דוחה את הרעיון מכוח הסוגיות

הסוגיה מעט סבוכה, נכתוב את העיקרון כאן בקצרה והמרחיב ירחיב בהרחבות:

רק עצי מאכל חייבים בערלה. עצים שנטעו באופן שניכר שנטעו אותם לצורך אחר (לגדר בין שכנים, לצרכי נגרות) פטורים מן הערלה. בירושלמי (ערלה א א) נאמר שעץ שלא חל עליו איסור ערלה אינו חייב בנטע רבעי. הגמרא מציעה מספר מקרים בהם משנים את הייעוד כעבור מספר שנים, ודנה אם אחרי השינוי העץ יהיה חייב ברבעי.

הרדב"ז מראה שהגמרא לא מעלה על דעתה את האפשרות הפוכה: שבגלל שלא יהיה רבעי, ממילא גם לא יהיה איסור ערלה.

❖ הרחבות – כל שאין לו ערלה אין לו רבעי

הציץ אליעזר מצביע על כך שהחכמת אדם רק מצא מקרים מקבילים, אך לא פתר את הראיות של הרדב"ז מהסוגיות:

שו"ת ציץ אליעזר חלק ב סימן טו אות ב

ותגדל התימא על הבעל בינת אדם איך שסביר וקביל הכלל הזה והעלים את עיניו מראיותיו הנוספות של הרדב"ז לביטול הכלל .... ואיך העלים הבעל בינת אדם אי"ע מכל זה ולא הזכיר שאבל הרדב"ז מוסיף ראיות לביטול הכלל, ואם היה לו לסותרם היה צריך להזכירם ולפורכם

שם אות ג

הן אמת שלענ"ד נראה שיש לפקפק בראיותיו אלה של הרדב"ז

כאמור, לא נעמיק כאן בדחיית הראיות של הרדב"ז (את הדין הבאנו בהרחבות). נסתפק באמירה שמצד אחד הציץ אליעזר דוחה את ראיותיו של הרדב"ז נגד הרעיון שאם אין רבעי אין ערלה, ומצד שני אומר שכל עוד אין ראייה מוכחת שיש עיקרון שכזה אין בכוחנו להמציא אותו:

שם אות ו

אמנם אף שכתבנו שיש לפקפק על הראיות הנ"ל שערלה אינה תלויה ברבעי, אבל עצם דברי הרדב"ז כשלעצמו, שמכיוון שלא מצינו זה בש"ס אין לנו לדרוש דרשות ולהקיש בעצמנו ולומר כל שישנו ברבעי ישנו בערלה, המה בתקפן.

בהמשך הוא דוחה את ראייתו מלשון הרמב"ם, ומבאר שכוונתו שיש חלקים מהפרי (כמו החרצנים והזגים) שעשויים להיות חריגים מבחינת חובות ערלה ורבעי. הציץ אליעזר ממשיך ודוחה את ההצעה לתלות את הערלה ברבעי. הוא אומר שלא יתכן רבעי ללא ערלה, שהרי רבעי בהגדרה הוא "ובשנה הרביעית" – הוא חייב להיות המשך לשנים שכבר היו. אך אין מקור לכך שלא יהיה חיוב ערלה בגלל שלא תהיה "שנה רביעית". יתרה מכך, הוא אומר שבכל הסוגיות הסיבה שאין רבעי או ערלה היא סיבה הלכתית עקרונית. אך אין שום מקור לכך שלא יהיה ערלה מפני שמבחינה טכנית לא יהיה רבעי, מפני שלא יהיו פירות או שבשנה זו הפירות לא יהיו איכותיים.

ציץ אליעזר חלק ב סימן טו אות ז

ולכן ברור הדבר שאילן הגדל ונותן פירותיו רק שלש שנים אסורין פירותיו לעולם משום ערלה, כהחלטתם הברורה של הנהו תרי אשלי ברבבי, הכפתור ופרח והרדב"ז, ובלבד שיהא לו סימני אילן

כפי שאמרנו לעיל, למעשה הציץ אליעזר מתיר את אכילת החצילים, אך לא מפני היחס בין ערלה ורבעי, אלא מפני ש'אילן', בהגדרה, הוא צמח שאינו נותן פירות בשנת נטיעתו. מצד אחד, הציץ אליעזר נשמע מחמיר, ואינו מקבל את ההצעות לקולא המבוססות על היחס בין רבעי וערלה. מצד שני, בפועל הוא יוצא מקל יותר, מפני שמדבריו עולה שכל צמח המוציא פירות בשנתו הראשונה פטור מערלה ורבעי, גם אם יתן את פירותיו לשנים רבות.

שו"ת ציץ אליעזר חלק ב סימן טו "היוצא מכל הנ"ל להלכה" אות ב

אם עושה פרי בתוך שנתו של זריעת הגרעין סימן שירק הוא ומותר משום ערלה

ברם, החזון איש מקבל את העיקרון הזה, מסיבה שונה:

חזון איש ערלה סימן יב סק"ג

נראה דגזע המתקיים שנתיים או שלוש ואחר כך הגזע כלה והשורש קיים ומוציא גזע אחר, או שגם השורש כלה וחוזר וצומח מזרע הנופל, כל שאין מתקיים עד אחר ערלה ואחר רבעי ודאי לאו אילן הוא, דאין סברא שיהיה אילן שפירותיו לעולם אסורים

החכמת אדם רצה לבנות את הדין על העיקרון שאם אין רבעי, אין ערלה. אך החזון איש אומר נקודה אמונית יותר: לא יתכן שהקב"ה יברא בעולמו פרי שאיסור ערלה אינו מאפשר לאכול אותו אי פעם. טענה זו תועיל לעניין היתר החצילים. אך תשאיר אותנו בשאלה ביחס לפירות אחרים השורדים מספר שנים. לדוגמא: הפפאיה והפסיפלורה (שניהם נותנים פירות תוך שנה ובתנאים טובים מחזיקים מעמד ל-5-7 שנים). ברם, למעשה נראה שהחזון איש אינו מסתפק בטעם זה בלבד:

חזון איש ערלה סימן יב

ונראה לדינא דכל שהגרעין מגדל פרי בשנה הראשונה וגם הגזע אין מתקיים יותר משלוש שנים אין בו משום ערלה

היתר אחר לחצילים: גזע חלול ונמוך

ההלכות קטנות ממש לא מקבל את העיקרון שמה שמוציא פירות בשנה הראשונה אינו פרי. אך הוא מציע היתר אחר לחצילים:

שו"ת הלכות קטנות חלק א סימן פג

והבדינגינאש: הכפתור ופרח אוסר אותם, והרדב"ז אסרם בתחילה משום ערלה, שאינם מתקיימים ג שנים, ופרשתי מהם איזה זמן בלא נדר עד שמצאתי שבשאלה אחרת כשעלה לארץ ישראל נתחדש לו טעם להיתר והתיר הלבן, והשחור הוי פלוגתא והטעם הוא שאין לך אילן שמוציא הגרעין שלו פרי תוך שנתו הילכך ירק הוא ... וטעם חלוש הוא זה להתיר איסור תורה כפי הספק הראשון שלו.

ואצלי נתחדש טעם אחר להתיר, דאיתא התם דגזרו על הגפנים שאינן גבוהין טפח שיהיו כירק משום שהם שפלים ונראין כירק, אם כן כל דבר שמינו שפל וקצר יש לדונו שהוא ירק, ובטעמים אלו עם הספק הראשון שלא ראיתי בו ממש שאין העץ של הבראינגאן דומה לעץ אילנות שחלול מבפנים וראיתי דעמא דבר לנהוג בהם היתר אזי אמרתי אין לחוש

הוא מציע שתי סיבות להקל יותר: א. השיח שלו נמוך, כמו שיחי ירקות. ב. הגזע שלו חלול. הוא מסכם שבהצטרף הטעמים הללו ("עם הספק הראשון") ניתן להתייחס אל החציל כירק. הציץ אליעזר מקבל את הסימנים הללו להלכה, כל אחד מהם בנפרד!

שו"ת ציץ אליעזר חלק ב סימן טו "העולה מכלל דברינו" אות ד

כל דבר שמינו שפל וקצר, או שאין העץ דומה לעץ האילנות כגון שהוא חלול מבפנים, יש לדונו שהוא ירק. המשנה ברורה מביא מחלוקת ביחס לשיחים נמוכים ואומר שנהוג להתייחס אליהם כירק:

משנה ברורה סימן רג ס"ק ג

פירות שגדילין על אילנות קטנות אף שגבהן פחות מג' טפחים כמו יאגד"ש שחורים: דעת המגן אברהם ועוד כמה אחרונים לברך עליהן 'העץ', אך העולם נוהגין לברך 'האדמה', ואפשר דטעמם דלא חשיבי כל כך פרי אך הרב פיינשטיין אומר שאין בזה מנהג ברור, ונכון יותר להתייחס אליהם כעץ:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן פה

על יאגדש השחורים שבמדיונותינו אף שהמשנה ברורה כתב שהעולם נוהגין לברך 'האדמה', וכן איתא בחיי אדם, לא היה מנהג זה בכל העולם, דבהרבה מקומות וכן בסביבותינו היו מברכין 'העץ', כמגן אברהם. לכן במקום שלא ידוע המנהג יש לברך 'העץ', וכן כשיש ספק אם גדלים על אילנות פחותין מג' טפחים או גבוהין יש לברך 'העץ'

פפאיה

הבן איש חי מביא את שני הטעמים הללו להתיר את אכילת הפפאיה: הוא נותן פירות בשנתו הראשונה, וגזעו נמוך וחלול. הבן איש חי מביא ציטוט בשם התוספתא, אך דבר זה אינו מופיע בתוספתא שאנו מכירים:

שו"ת רב פעלים חלק ב אורח חיים סימן ל

ראיתי בכ"י בגליון הרדב"ז, מכתבת ידו של הרב הקדוש מהר"ש גרמיזאן ז"ל, דאיתא בתוספתא דכל דבר שמוציא פירות תוך שנתו וזריעתו, אינו נקרא אילן לענין ערלה, ואינו אלא ירק ...

ברם, הוא מצרף את הטעם הזה להלכה:

הנה כי כן צריך להורות בנידון השאלה הנז"ל, שיברכו על זה הפרי שקורין פאפייא 'האדמה', כי פרי האדמה הוא, ואין נוהג בו דין ערלה כלל, דמלבד אותו סימן המובהק דאיתמר בתוספתא ובתשובת הרדב"ז הנמצא בו (שאינן לא נותן פירות בשנתו הראשונה), הנה עוד איכא סימנא אחריתי שזכר הלכות קטנות מסברה דנפשיה, והיינו כי העץ שלו חלול בפנים כדרכו של ירק, ומסתברא דהאי סימנא אמת הוא, דלא נמצא כזאת בכל עצי אילנות, והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו אכ"ר

אך הרב וחנר דוחה את דבריו:

שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן קסה

הספק לעניין פרי הפאפא נצב נגדנו כחומה, ומה שכתב בתשובת הלכות קטנות מסברא דנפשיה על הבדינגאו"ן שהוא מן ירק מפני שעץ שלו חלול בפנים ואינו דומה לעץ אילנות והעתיקו גם כן הגה"ק רב פעלים לעניין ספק הפאפא בעניותי קשה לומר כן וכי יש עץ חלול בפנים יותר מקש של חטה ואעפ"כ לא מצאו חז"ל להכירו בתור פרי האדמה אלא ע"י שאין גוואזא שלו מתקיים, וכן הקנים דקאמר בירושלמי ובתוספתא וברמב"ם ה' כלאים שהם אילנות ולא ירקות, אף על פי דידוע שכמעט רוב הקנים חלולים מבפנים, וא"כ אין מה שעץ פאפא חלול מבפנים מכריע בזה

הרב הלבפשטאם הציע לפתור את בעיית הפאפא אחרת:

שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן קסה

כבוד ידידי היקר הרב הגאון המופלג אברך שלם בתו"י ר' מתת' דויטש שליט"א חתן תלמידי הגאון הצ' ר"מ האלברשטאם שליט"א בירושלים עיה"ק.
קבלתי מכתבו וקונטרסו אשר בו מברר בטוטו"ד עסק פרי הפאפא לענין ערלה, ויסוד נטייתו להקל ... כתב רש"י 'גוואתא' – הענף של עץ מפיק פרי אחרני, ורצה להעמיד בשיטת רש"י דאם ימות הענף, אף על גב דמתקיים כל הגזע הארוך, מכל מקום נחשב ירק, והביא כן בשם ספר תהילה לדוד ... וכבודו עושה משיטת רש"י לפי דרכו הוא ספק גמור נגד הפוסקים הנ"ל, לעשות פרי הפאפא רק כספק ערלה גמור, ונפקא מינה בחוץ לארץ, ונפקא מינה לעניין כמה דברים גם בארץ כמובן
אבל לבבי לא ידמה כן, ד... הבינו רבותינו הראשונים ... לדרכם אם אין צריך לזרוע בכל שנה הרי הוא עץ גמור ולא מסתכלים אם הענף קיים או לא, וכן שיטת הרמב"ם ושו"ע יו"ד סי' רצ"ו סט"ו דכל שמוציא עליו מעיקרו הרי זה ירק, ואם לאו הרי זה אילן כאטד וקנים וכיו"ב

למדנו לעיל שלפי רש"י אם אותו ענף אינו מוציא פירות פעמיים הוא נידון כירק ולא פרי. הרב הלבפשטאם רוצה לבסס ספק בפפאיה על סמך דבריו. אך הרב וחנר אומר שזהו ספק קלוש, שכן רוב מוחלט של הראשונים אינם סבורים כדבריו.

(בנוסף, הרב וחנר מפקפק בכך שרש"י אכן מתכוון לדברים כפי שביארנו אותם. על כך – בהרחבות).

❖ הרחבות – האם כוונת רש"י היא אכן שאותו הענף מוציא פירות פעמיים?

לכן למעשה הרב וחנר אומר שנכון לאסור את הפאפא, ברם אינו מוחה במתירים:

שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן קסה

וכך אני נוהג בעניי בהוראה (אף על פי שידענא דאיכא רבנים דמקילים לגמרי) דוודאי איסור ערלה בפאפא הוא ספק דאורייתא נוטה לודאי איסור, איברא מפני כבוד קדושת תורת הגאון רב פעלים דהקיל בה לכתחלה עפ"י יסודות הנ"ל יש לו עמוד לסמוך עליו ולא מחינן ביה

וכן הרב משה לוי:

ברכת ה' חלק ג פרק ז סעיף ה

פרי הפאפא הגדל בארץ ישראל יש להחמיר לחושבו כפרי האילן לענין איסור ערלה וכפרי האדמה לענין ברכה

הרב עובדיה, לעומתם, פוסק שהפאפא נידונה בירק, מכל הטעמים הקודמים, והסומך עליו יש לו אילן גדול להיתלות בו:

שו"ת יחיה דעת חלק ד סימן נב

פרי הפאפא אין דין ערלה נוהג בו אף בארץ ישראל, ומברכים עליו בורא פרי האדמה

פסיפורה

הרב עובדיה פוסק שפאפא היא ירק. בהמשך לזה בילקוט יוסף:

ילקוט יוסף ערלה פרק ה סעיף יט

צמח הפסיפורה [שעונית סגולה] אינו נידון כעץ, אלא כירק, ולכן אין נוהג בצמח זה דין ערלה, והולכים בו אחר לקיטה, ויש להרחיקו מהכרם כדין ירקות

הערה שם

מאחר שכל הסימנים הנזכרים נמצאים בצמח השעונית: ... הצמח נותן את פריו מתוך שנה מזריעתו בגרעין ... ובכל הזנים ובכל המקומות ישנה ירידה משמעותית בכמות היבול מידי שנה בשנה, וכן .... גזעו חלול

מכון התורה והארץ בקשו מהאגרונום מאיר פרנקל לבחון עבורם את תכונות הפסיפלורה:

התורה והארץ חלק ה (עמוד 143) "הפאסיפלורה (שעונית סגולה) – סקירה" / מאיר פרנקל

ה"פאסיפלורה" הוא שיח מטפס אשר מניב פרי תוך שנה אחת מהזריעה. ישנם הרבה זנים וטיפוסים שונים של "פאסיפלורה" בעולם, אך בארץ מגדלים בעיקר שני טיפוסים שנבדלים ביניהם לפי צבע הפרי: צהוב וסגול. שיח זה יכול לחיות מספר רב של שנים. מקובל אצל המגדלים לחדש את הגידול אחרי שלוש שנים, בגלל היבול שהולך ופוחת משנה לשנה. נבדקו ביסודיות הסיבות לפיחות ביבול, ומסקנת המומחים היא שאין הדבר נובע מתכונות הצמח אלא משיטות הגידול והטיפול בו. צמח ה"פאסיפלורה" זקוק להרבה קרינה ושמש, ואם ישנם רבדים ושכבות שאינם חשופים לשמש - הצמח לא ייתן יבול. לעומת זאת, אם יטפלו בו בדרך הראויה, וידללו מידי שנה את הענפים באופן שתתאפשר חדירת קרני השמש, אין שום סיבה שהיבול יפחת. נעשה ניסוי בצמח צעיר בן שנה המאשש את הנאמר לעיל. כיסו את הצמח ברשת שמנעה מקרני השמש להגיע אליו, והתוצאה הייתה שהצמח לא הגיע אפילו למצב של פריחה. הגידול בחו"ל שונה מהגידול בארץ. בחו"ל ישנן מחלות ווירוסים שגורמים לתמותת הצמח בגיל צעיר, ולכן לאחר שניים או שלושה יבולים רגילים המגדלים לעקור את המטעים ולנטוע צמחים חדשים. גזע ה"פאסיפלורה" נראה מלא, ועם זאת, יש בו נקב שגודלו כעובי מחט, אשר דרכו אפשר לשאוב ולשארף אוויר

בעצם יש לנו שלוש סברות לדון את הפסיפלורה כירק:

- א. נותן פירות תוך שנה.
- ב. פירותיו מתמעטים עם השנים – ברם, טענה זו מורכבת, שכן, כאמור, על ידי התערבות אנושית ניתן לאפשר גידול של פירות רבים.
- ג. גזעו חלול – גם על כך יש לדון, שכן התיאור הוא שיש אוויר בגזע, אך הגזע אינו חלול כקנה.

כתב עת 'מן השורש' תשסו עמוד 32

פסיפלורה: זהו צמח מטפס מעוצה, גזעו קיים ואינו מחליף לאחר שנה. גזעו חלול, איכות היבול פוחת משנה לשנה, רגילים לחדש את המטעים מידי מספר שנים. הכריע רבנו מרן הגר"ש אלישיב שמאחר וסימני האילן המובאים בגמרא איתא בהו, יש להחמיר בו לעניין ערלה

"פאסיפלורה" - דינה לערלה / הרב יואל פרידמן / התורה והארץ ה עמוד 145

בספר התורה והארץ (ח"ג עמ' 624 אות י) פרסמנו, לאור הנתונים שנמסרו לנו, שהצמח מניב פרי רק בשנה השנייה, אין גזעו חלול ואין ירידה משמעותית בכמות הפרי ובאיכותו. לפי זה הסקנו שיש בו איסור ערלה ודינו כאילן אליבא דכו"ע.

הרב שניאור זלמן רווח (מכון למצוות התלויות בארץ - בית עוזיאל חובי' תנובות שדה מס' 02 עמ' 61) הביא סקירה של האגרונום שלמה ששון ובה נטען שה"פאסיפלורה" נותן פרי תוך שנה אחת מעת הזריעה, שהגזע חלול ושיש ירידה משמעותית בכמות הפרי ובאיכותו תוך 3-4 שנים.

נערך בירור נוסף על ידי מר מאיר פרנקל (מדי' חקלאי) עם טובי המומחים והתברר כדלהלן:

א. ה"פאסיפלורה" אכן מסוגל להניב פרי תוך שנה אחת מעת הזריעה. לפי זה, לפוסקים שמסתמכים על הקריטריון הזה לבדו כדי לסווג את הצמח כירק, ייחשב ה"פאסיפלורה" כירק, וכדלהלן.

הזכרנו לעיל שמצד אחד הציץ אליעזר פסל את הנימוקים האחרים, אך דווקא מתוך כך קיבל את הקריטריון שכל שנותן פרי תוך שנה דינו כירק. לדבריו די בטעם זה להגדיר את הפסיפלורה כירק. נמשיך בדברי הרב פרידמן:

ב. הנתון השני שהתברר הוא שאמנם בגידול ה"פאסיפלורה" בארץ ישנה ירידה בכמות הפרי ובאיכותו, אך ירידה זו נובעת מתנאי גידול לא מתאימים ולא מתכונות הצמח, כפי שפורט בסקירה דלעיל. במאמרנו (התורה והארץ ח"ג עמ' 124) הבאנו את המקור לסברה זו בשם המהר"ם אלשיך (מובא בברכ"י סי' רצד) והסברנו שצמח שיבולו מתמעט במשך השנים אינו בכלל "דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגוואזא" (ברכות מ ע"א); כלומר, אין כאן גזע שמוציא פירות מידי שנה בשנה. מובן א"כ שהפיחות ביבול צריך להיות אחד מתכונות הצמח, אך אם פיחות זה נובע מסיבות צדדיות כגון תנאי גידול שאינם מתאימים, אזי

ודאי שאין זו תכונה בצמח המגדירתו כירק. התברר שגם בחו"ל ישנה הפחתה ביבול עד כדי תמותה, אך גם שם הסיבות לכך הן סיבות צדדיות כגון וירוסים מחלות וכדו'.
 ג. הנתון השלישי בקשר לתכונות הגזע: התברר שהצמח מעוצה, והגזע נקוב בנקב כעובי מחט, והשאלה היא האם יש להחשיב זאת כגזע חלול אם לאו... בספר התורה והארץ חלק ג (עמ' 214 אות ד) נסינו לברר את הסברה לכך, וביארנו עפ"י הסבר הדרישה בתוספתא (כלאים פ"ג ה"ג) וכן הרשב"א (ערובין לד ע"ב) שתכונות הגזע, קשיותו ורכותו מהווים קריטריון לסיווג הצמח כאילן או כירק. גם הבן איש חי (שו"ת רב פעלים או"ח ח"ב סי' ל) מביא את הסימן הזה בקשר לצמח הפפאיה, אך להבדיל מה"פאסיפלורה", גזע הפפיה הוא חלול לגמרי; לאור הני"ל לא נראה לנו שה"פאסיפלורה" נחשב כבעל גזע חלול. אולם הרב ש"ז רווח הפנה את תשומת לבנו שהנידון בדברי המהר"י חאגיז הוא החציל (באנדיגין) וגם הוא צמח בעל גזע שבו נקב קטן. בקשנו א"כ ממר מאיר פרנקל לברר את תכונות הגזע של החציל, ונמצא שהחלק החיצוני של הגזע מעוצה וחלקו הפנימי ירוק (כגזע של צמח חד- שנתני). כאשר החציל חי בעודו מחובר לקרקע הגזע הינו קשה מאד, הן החלק החיצוני והן החלק הפנימי (ולכן הוא מסוגל לשאת את החצילים שהינם פירות כבדים מאד). לאחר ניתוקו מהאדמה והתייבשותו של הצמח - החלק המעוצה נשאר קשיח והחלק הירוק מתייבש ויוצר חלל גדול; וכנראה שמהר"ם חאגיז התכוון לחלל שבגזע החציל בעודו יבש. ומכל מקום, בוודאי שאין להשוות את החלל שבגזע החציל, שמגיע לקוטר של 0.5 ס"מ ויותר, לחלל של גזע ה"פאסיפלורה" שהוא כנקב שיוצרת מחט היוצא מכל הני"ל, שישנה מחלוקת בין הפוסקים: לדעת החזון איש וההולכים בשיטתו, צמחים המתקיימים כמה שנים נחשבים ירק רק אם כמה קריטריונים מצטרפים יחד: מוציא פרי תוך שנתו ואינו מתקיים יותר משלוש שנים (ואולי אף כשהיבול יורד בצורה משמעותית במשך השנים). לפי זה אם צמח ה"פאסיפלורה" מתקיים שנים רבות ונותן יבול סביר במשך אותן שנים, אזי דינו כאילן ואסור באיסור ערלה. לדעת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו שליט"א (אמונת עתיד 10 עמ' 6) וכן נכתב בשם הראשון לציון הרה"ג עובדיה יוסף שליט"א (תנבות שדה שם) די בכך שהצמח ייתן פרי תוך שנה אחת מעת הזריעה ולכן צמח ה"פאסיפלורה" נחשב ירק ואין בו איסור ערלה. ויש לנו שני צנתרי דדהבא לסמוך עליהם לקולא.

רבנות – ש"ע סימן רג

לסיכום:

אנו מנסים להגדיר מה נחשב 'פרי' ומה נחשב 'ירק'. ההשלכה המרכזית לדיון שלנו הוא השאלה על מה יש לברך 'העץ' ועל מה יש לברך 'האדמה'. אך לדבר זה יש השלכות נוספות: לעניין הלכות כלאים ערלה ועוד.

הגדרה ראשונה: עלים יוצאים מעיקרו

בהתבוננות הפשוטה, לכאורה ירק גדל על צמח שאין לו גזע, ואילו פרי גדל על צמח שיש לו גזע. אך כיצד נגדיר את ה'גזע'? בתוספתא כלאים (ג טו) נאמר שצמח המוציא עלים מהגזע הוא ירק. הרמב"ם (כלאים פרק ה כ) פוסק כך. לכאורה זו הגדרה טובה לגזע: הגזע הוא בסיס לענפים אחרים, ועליו לא גדלים עלים.

דוגמא לכך היא הבננה. בספר כפתור ופרח אומר שלמרות שהבננה גדלה לגובה רב (כ-3 מטר), אך הגזע כולו הוא עלים.

קני סוכר

הרמב"ם מביא מחלוקת על קני סוכר. הוא פוסק שברכתה 'שהכל'. בכפתור ופרח מבואר שזה מפני שהעלים יוצאים מהשורש.

הגדרה שנייה: הצמחת פירות נוספת

במסכת ברכות (דף מ ע"א) מובאת הגדרה אחרת: שכאשר קוטפים יוצא פרי חדש. מלשון רש"י משמע שהכוונה היא שאם אותו הענף מניב פרי חדש, הצמח נחשב לעץ. הצורך להצמיח ענפים חדשים כדי להצמיח פירות חדשים מורה שמדובר בירק. הרא"ש מבאר שהכוונה היא שצריכים לזרוע מחדש בכדי להוציא פירות חדשים.

שילובים של הקריטריונים

הגאונים מעלים שני קריטריונים: גידול חדש מהשורשים אומר שאנו עוסקים בירק, היכולת של ענף להצמיח פירות חדשים הוא אינדיקציה לכך שלפנינו פרי העץ. לא ברור איזה מהם הוא הקריטריון העיקרי.

הרא"ה קרוב יותר לדברי הריטב"א, ואומר שמה שמתייבש בחורף וחוזר ומוציא עלים בענף הוא עץ, ומה שחוזר ומוציא מהשורש הוא ירק.

החיים שלנו תותים

בירושלמי במקום אחר במסכת כלאיים (פרק ה ז) יש סתירה בין שתי ברייתות, באחת נאמר שאטדים הם כעץ לעניין כלאיים, אך הם כירק לעניין ברכה. בעלי התוספות (בתוספות ברכות מ ע"א) מציעים לברך על תותים שיוצאים מענף שנה אחר שנה 'העץ'. אך הרב מנחם מבעלי התוספות אומר שמשמע מהירושלמי הזה שברכת האטד היא 'האדמה', ואם כך, הוא הדין גם לעניין תותי עץ. הב"ח מסביר שדבריו נכונים רק ביחס לשיח המתחדש בכל שנה מן השורש. כלומר, יש תותי שדה שענפיהם כלים מדי חורף, ומצמיחים ענפים חדשים. עליהם יש לברך 'האדמה'. יש צמח שענפיו נשארים משנה לשנה, על תותים הגדלים עליו יש לברך 'העץ'. כך משמע מפסיקת השו"ע והרמ"א. העולת תמיד חושש שמא היו מהגאונים שהתכוונו לפסוק לברך 'האדמה' גם על תותים שענפיהם שורדים משנה לשנה, ולכן הורה למעשה לברך על שניהם 'העץ'. אור החיים בספרו 'ראשון לציון' על הש"ס מציע להבחין בין תותים הנאכלים בדרך ואינם גידול חקלאי מסודר ומסחרי, ובין תותים שמגדלים לצורך מכירה מסחרית. המהר"א פולדא מסביר שהירושלמי עוסק באטד שנועד לגדור בין שטחים, ולכן לא מתייחסים אליו כפרי. אך אם מגדלים אותו לצורך אכילת פירותיו ודאי שברכתו 'העץ' (אם הוא מהסוג הרב-שנתי, כאמור).

כשרותו של החציל: צמח הנותן פירות בשנתו הראשונה

חציל גדל על שיח השורד 2-4 שנים. מצד אחד, הוא נותן פרי על אותו הענף מספר שנים ברצף, כך שעל פניו הוא פרי. אך מכיוון שהוא אינו שורד מספיק שנים כדי לעבור את שנות הערלה, בכפתור ופרח מכריע שהוא אסור באכילה. הרדב"ז מאריך ללמד זכות על כל מי שאוכל חצילים. לבסוף הוא אומר שבהכרח צמח המוציא פירות בשנת זריעתו אינו פרי (החזון איש מתלבט אם אפשר להוכיח את העיקרון הזה מהדיון בירושלמי על כרוב). אחרי שההיד"א מעיד שגדולים וצדיקים אכלו חצילים, הוא מציע שצמח שאיכות פריו הולך ופוחת עם השנים הוא בהכרח ירק.

הדברים מבוססים על העיקרון שלימדנו הרמב"ן. הרמב"ן אומר שהרעיון של ערלה ונטע רבעי הוא להביא את הפירות הטובים הראשונים לאכול לפני ה'. בשלושת השנים הראשונות הפירות עדיין בוסריים, ולכן אין לאכול אותם כלל. בשנה הרביעית נצטוונו להביא אותם לירושלים לאכול את הפירות האיכותיים הראשונים בעיר הקודש, לפני ה'.

מהרש"ם: אם כך, פרי שאיכותו הולכת ויורדת אינו מתאים לדין של נטע רבעי, ולפיכך אינו אסור באיסור ערלה. ציץ אליעזר: די בכך שהצמח מניב פירות איכותיים בשנה הראשונה בכדי לומר שזו התנהגות שאינה מתאימה לאיסור ערלה.

על סמך כל זאת הרב עובדיה מתיר גם את אכילת הפפאיה.

צמח שאינו מניב פירות לארבע שנים

הרדב"ז מציע שלפי הרמב"ן לא יחול איסור ערלה על צמח שאינו מניב פירות לארבע שנים, אך הוא דוחה את הסברא, מכיוון שבש"ס הסברא הזאת אינה מופיעה. אך החכמת אדם אומר שמעין הלימוד הזה מופיע בכל הש"ס: "שלוש שנים ערלים יהיה לא יאכל, ובשנה הרביעית" – כל שיש בו שנה רביעית, קורא אני בו "שלוש שנים .... לא יאכל".

אך הציץ אליעזר מסכים שהלימוד הזה בעייתי. ראשית – אדרבה – אכן זהו לימוד המתאים לש"ס. אך חז"ל לא דרשו אותו. האם מותר לנו לבוא ולדרוש דרשה מתבקשת שחז"ל לא דרשו? שנית, הרעיון ש'כל שאין לו רבעי אין לו ערלה' מופיע בש"ס. חז"ל מביאים דוגמאות שונות – עצים שנטעו לצורך גידור, עצים הגדלים פרא, ועוד. מדוע הם אינם מביאים דוגמא לצמח שפריו אינו שורד לארבע שנים? ברם, יתכן שהם לא הכירו צמח שכזה, והפטור של החציל כלול בגמרא. לכן הציץ אליעזר נשאר בספק אם יש בכך בכדי לפטור מערלה. אך ביחס לחצילים מתיר מצד שמוציאים פרי בשנתם הראשונה.

אך החזון איש אומר שהסברא הזאת הכרחית מסיבה פשוטה: לא יתכן שהפרי יהיה "טרף" מצד שהוא לעולם אסור באיסור ערלה.

היתר אחר לחצילים: גזע חלול ונמוך

הלכות קטנות אינו מקבל את הרעיונות הקודמים, אך מתיר את החצילים משתי סיבות: הוא נמוך ודומה לשיח של ירק, והגזע שלו חלול. הציץ אליעזר פוסק להלכה כל אחד מהקריטריונים הללו. המשנה ברורה אומר שנהוג להתייחס לשיחים נמוכים כירקות, אך הרב פיינשטיין אומר שאין בזה מנהג ברור.

פפאיה

כאמור, הבן איש חי מתיר את הפפאיה מחמת שנותן פירות בשנתו הראשונה (הוא מביא תוספתא שכזאת, אך לכאורה התוספתא הזאת לא קיימת....). הרב הלברשטאם מציע היתר אחר: הפפאיה אינה גדלה על אותו הענף מספר שנים ברצף, כפי שכתב רש"י לעיל. אמנם הרא"ש חלק עליו, אך לכל הפחות מצטרף ספק נוסף. שבט הלוי אינו מקבל את הסברות הללו, ומתקשה להתיר את הפפאיה, וכך גם פוסק הרב משה לוי בספרו 'ברכת ה''. אך הרב עובדיה, כאמור, מתיר לאכול פפאיה ולברך עליו 'האדמה'.

פסיפורה

לאור היתרו של הרב עובדיה את הפפאיה, בילקוט יוסף מתיר לאכול את הפסיפורה. במכון התורה והארץ מסכמים את הסיבות להתייחס לפסיפורה כירק:

- א. נותן פירות תוך שנה.
- ב. פירותיו מתמעטים עם השנים – ברם, טענה זו מורכבת, שכן, כאמור, על ידי התערבות אנושית ניתן לאפשר גידול של פירות רבים.
- ג. גזעו חלול – גם על כך יש לדון, שכן התיאור הוא שיש אוויר בגזע, אך הגזע אינו חלול כקנה.

ביחידה זו הגדרנו את הפירות והירקות, הן לעניין ברכות 'האדמה' ו'העץ', והן לעניין איסור ערלה. ביחידה הבאה נלמד את דיני הקדימה בברכות.